

DIVNA GLUMAC
FILOLOŠKI FAKULTET
UNIVERZITETA U BEOGRADU

REALIZACIJE JAPANSKE KAUZATIVNE KONSTRUKCIJE U SRPSKOM JEZIKU**

Predmet ovog rada su značenja kauzativne konstrukcije u japanskom jeziku, njihovo tumačenje i načini realizacije u srpskom jeziku. Osnovno značenje kauzativa je da neko ili nešto prouzrokuje radnju drugog. U japanskom jeziku značenje kauzativa se jasno utvrđuje u morfološkoj strukturi, čime se sistematski pravi razlika između kauzativne i nekauzativne upotrebe nekog glagola. U srpskom jeziku sličan odnos može se uočiti kod nekih prelazno-neprelaznih odnosno prelazno-refleksivnih parova glagola. Kauzativ u japanskom jeziku izražava interpersonalne, intrapersonalne i ekstrapersonalne situacije. U radu stavljamo akcenat na prototipičnu, interpersonalnu kauzativnu rečenicu. Značenja kauzativa u japanskom su brojna, a kao osnovna navode se značenja prisile i dozvole. Kauzator čini *nešto* što za posledicu ima omogućavanje (dozvola, prisila) ili onemogućavanje (zabrana) kauziranom da izvrši radnju. Ključna razlika između dva jezika je što u japanskoj kauzativnoj rečenici radnja kauzatora nije eksplicitno iskazana već je izražena apstraktnim pomoćnim glagolom *saseru*, dok se u srpskom jeziku priroda podstreka mora iskazati konkretnim kauzativnim glagolom kao što su *narediti* ili *dozvoliti*. Nejednaka upotreba određene gramatičke strukture predstavlja problem i u prevodenju. Analiza prevoda, pokazala je koje sintaksičke jedinice u srpskom jeziku, iako različite po formi, izražavaju istu semantičku sadržinu. Cilj ovog istraživanja je da prikaže značenja japanske kauzativne konstrukcije i da se otkriju sistemski odnosi koji omogućuju uspostavljanje ekvivalentnosti u prevodu japanske kauzativne rečenice na srpski. Pošto je kauzativ u japanskom i sociološka i psihološka pojava, uzeli smo u obzir širi sociološki kontekst. Korpus čine dela savremene japanske književnosti na japanskom jeziku nastala u periodu od početka XX veka do danas i njihovi književni prevodi na srpski jezik.

Ključne reči: glagolski rod, kauzativna rečenica, kauzativni glagoli, voljni glagoli, agentivnost, odnos posesije, uzročno-posledični odnos, modalnost, implikativnost, tačka gledišta.

---

* divna.glumac@fil.bg.ac.rs

** Rad se bazira na doktorskoj tezi „Kauzativ i glagolski rod u japanskom jeziku u poređenju sa srpskim jezikom”, odbranjenoj u oktobru 2015 na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

1. Uvod

Kauzativ u japanskom jeziku je vrsta glagolskog roda (jap. *voisu* ili *tai*¹). Kategorija glagolskog roda svojstvena je jezicima različitih tipova, kakvi su srpski i japanski. Njome se obeležava odnos između učesnika događaja obuhvaćenih radnjom. U japanskom jeziku kauzativ se formalizuje u morfološkoj strukturi, gde se pomoćnim glagolom *saseru* u službi afiksa sistemski pravi razlika između nekauzativne i kauzativne upotrebe nekog glagola (pr. *tabe-ru* „jesti” i *tabe-saseru* „učiniti da /neko/ jede”). U srpskom jeziku sličan odnos može se uočiti kod nekih prelazno-neprelaznih parova glagola (pr. *ljutiti se* – *razljutiti* ili „učiniti da se /neko/ ljuti”; *iznenaditi se* – *iznenaditi* ili „učiniti da se /neko/ iznenadi”). U srpskom jeziku, međutim, dati oblik derivacije je ograničen, dok morfema *-saseru* u japanskom jeziku poseduje visok stepen produktivnosti.

Pomoćni glagol *saseru* u vidu morfeme *-sase-* dodaje se na osnovu prelaznih i neprelaznih glagola, gradeći sledeću strukturu: „imenica 1-wa imenica 2-wo/ni (imenica 3-wo) glagol-saseru”. Ova rečenična struktura u japanskom jeziku izražava raznovrsna značenja. U datoj strukturi „imenica 1” izražava kauzatora u službi subjekta kauzativne situacije, dok „imenica 2” izražava kauzirano, kao onog koji prima dejstvo kauzatora. Tako su u kauzativnoj rečenici prisutni vršilac i jedne i druge radnje. Kauzator kao vršilac radnje pomoćnog glagola *saseru* dobija ulogu subjekta, dok kauzirani kao vršilac radnje glavnog glagola dobija ulogu dopune. Kada rečenicu gradi prelazni glagol, kauzirani je označen padeškom pomoćnom rečom *ni* za indirektni objekat, dok je direktni objekat prelaznog glagola iskazan oblikom „imenica 3-wo”. Kada rečenicu gradi neprelazni glagol, kauzirani može biti označen i padeškom pomoćnom rečom *wo* za direktni objekat. Ova varijantnost u pogledu oznake kauziranog dala je osnov za podelu kauzativne rečenice na tzv. „*wo* kauzativ” i „*ni* kauzativ” (Kuroda 1965, Shibatani 1973). Kada je kauzirani označen pomoćnom rečom za direktni objekat *wo*, iako živo biće, on gubi svoju agentivnost i svojim svojstvima približava se predmetu radnje. Takva rečenica izražava prisilu i neuvažavanje volje kauziranog. Prema Šibatanijevom istraživanju (1973: 335), „*wo* kauzativ” naglašava agensovu pacijativnost dok „*ni* kauzativ” naglašava njegovu agentivnost.

Japanska kauzativna rečenica sa svojim sinaksičko-semantičkim svojstvima nema gramatički ekvivalent u srpskom jeziku. Ne postoji jednoobrazna gramatička forma za prevođenje japanske kauzativne rečenice. Različita značenja sadržana u jedinstvenoj glagolskoj formi *saseru*

¹ U radu za japanski jezik koristimo Hepburn transkripciju.

prevode se na srpski na više načina, rečenicom s kauzativnim glagolima dozvole, zabrane i dr., rečenicom sa prelaznim glagolima, u okviru kojih i rečenicom sa prelaznim glagolima izazivanja emocionalnih stanja i dr.

Navedena razlika predstavlja problem u razumevanju i prevodenju japanske kauzativne rečenice. Ova studija je usmerena na utvrđivanje sintaksičko-semantičkih odlika kauzativnih rečenica u japanskom, kako bi se odredili njihovi semantički ekvivalenti u srpskom jeziku i ustanovili odgovarajući oblici kojim se ovi realizuju, s obzirom na postojeće razlike u formalizaciji kauzativa.

2. Značenja kauzativne konstrukcije u japanskom jeziku

U japanskom jeziku kauzativnost se ostvaruje u interpersonalnoj, ekstrapersonalnoj i intrapersonalnoj sferi. Prototipična je kauzativna rečenica u kojoj su učesnici lica, gde jedno lice svesno i namerno deluje na drugo lice, čime ono ostvaruje zadati rezultat. I dejstvo kauzatora i radnja kauziranog odlikuju se obeležjem svesno i voljno. Jedino u prototipičnom značenju učesnike kauzativne situacije nazivamo kauzator i kauzirani. U ovom značenju, kauzativ u japanskom jeziku jeste i sociološka i psihološka kategorija. On opisuje odnos između kauzatora i kauziranog, u kojem je kauzator po pravilu nadređeno lice. Kauzativ izražava i subjektivni osećaj odgovornosti kauzatora zbog toga što je izazvao događaj ili osećaj krivice i samoprekora jer nije sprečio da se događaj realizuje. S obzirom na navedeno, obavezna je i modalna indikacija korelativnih situacija. Japanska kauzativna rečenica izražava i izazivanje nevoljne radnje ili osećanja, i tada se približava uzročnoj rečenici. Odsustvo svesnog i voljnog odlikuje i kauzativnost ekstrapersonalnog i intrapersonalnog tipa. Kada se situacija ostvaruje u intrapersonalnoj sferi, na mestu subjekta je lice, dok je u ulozi drugog argumenta deo tela subjekta, njegovo svojstvo ili predmet koji mu pripada. Ovakva kauzativna rečenica opisuje najčešće odnos deo–celina, ili u širem smislu odnos posesije. U zavisnosti od značenja kauzativne konstrukcije razlikuju se i semantičke uloge argumenata označenih kao „imenica 1” i „imenica 2”.

Da bi se odredilo značenje kauzativne konstrukcije nužno je uzeti u obzir sledeće: odnos između kauzatora i agensa; prisustvo obeležja „živo”; prisustvo obeležja „voljno” u značenju postojanja volje agensa da izvrši radnju; uvažavanje volje agensa; aktivnost stava kauzatora prema radnji. Većina istraživača kauzativa u japanskom jeziku, među kojima su Kuroda (1965), Suzuki (1972), Šibatani (1973), Hajacu (Hayatsu 2004) i dr., slaže se da postoje dva osnovna značenja kauzativa, a to su prisila

i dozvola. Uz ova značenja navodi se i značenje uzroka (Morita 1971, Suzuki 1972, Satou 1990, Iori 2002, Hayatsu 2004, Takahashi 2005). Morita (1971) definiše značenja kauzativne rečenice prema gradaciji u stepenu dejstva i namernog učešća kauzatora u izazivanju radnje drugog lica ili predmeta. Uočavajući gradaciju od direktnog, jednosmernog i aktivnog ka indirektnom i pasivnom, značenje kauzativa definiše kao sledeće: prelaznost; prisila; izazivanje promene; dozvola, ostavljanje ili puštanje; odgovornost ili osobina; uzročno-posledični odnos. Ovo polazište uticalo je i na druge istraživače kao što su Teramura (1982) i Sato (1990).

Sistematizujući prethodna naučna dostignuća, Sato u svom istraživanju kauzativa (1990) polazi od voljnog učešća u vršenju radnje iskazane glagolom. Njena klasifikacija kauzativnih rečenica zasniva se na kriterijumu prirode dejstva ili podstreka, koja se razlikuje u zavisnosti od toga da li je primalac dejstva ljudsko biće ili stvar. U osnovnoj podeli rečenica sa kauzativnom strukturom Sato (1990: 89) razlikuje interpersonalne kauzativne rečenice i rečenice sa uzročnim odnosom. U interpersonalne kauzativne rečenice ubraja kauzativ voljnih glagola i kauzativ nevoljnih glagola. Uzimajući u obzir još i izvor radnje glavnog glagola, zatim faktor davanja i primanja koristi ili štete, kao i faktor prisustva namere u dejstvu kauzatora, Sato (1990) sistematizuje značenja koja navodi Morita (1971). U glavna značenja kauzativa voljnih glagola ubraja značenje naredbe, dozvole, puštanja, zabrane ili ostavljanja, dok kod kauzativa nevoljnih glagola kao glavno ističe značenje izazivanje promene. Time što izražava svest o primanju koristi ili štete, kauzativna rečenica prirodno nosi i značenja modalnosti.

O kauzativu koji izražava odnos posesije istraživala je i Emiko Hajacu (Hayatsu 1991). Hajacu (1991: 2) tvrdi da se tzv. „kauzativ subjekta-posesora” razlikuje od kauzativa dozvole i kauzativa prisile po tome što ne izražava heterosubjekatsku situaciju niti značenje prisile. Kada referišemo o konstituentima ovog tipa rečenice, uvodimo termin „posesor” za subjekat kauzativne rečenice, koji istovremeno jeste i subjekat posesivnosti, i termin „posesum” za objekat kauzativnog glagola, koji je istovremeno i objekat posesivnosti.²

Na osnovu dosadašnjih naučnih istraživanja, kauzativne rečenice najpre razvrstavamo na sledeći način: (1) dvoagentivne kauzativne rečenice; (2) rečenice sa uzročno-posledičnim odnosom; (3) kauzativ posesora; (4) rečenice koje izražavaju delovanje čoveka na predmete, tok

² Termine „posesor” i „posesum” nudi Smiljka Stojanović u svojoj knjizi pod naslovom *Binarne relacije posesije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Vidi: Stojanović 1996.

stvari, prirodne pojave; (5) rečenice koje izražavaju odnos između stvari / pojava.

Predmet ovog rada jesu interpersonalne, dvoagentivne kauzativne rečenice. One izražavaju kauzativ voljnih i kauzativ nevoljnih glagola. Dvoagentivne kauzativne rečenice voljnih glagola izražavaju sledeća značenja: prisila ili smetnja; uputstvo; korist; dozvola; puštanje; kontrapermisivnost; samoprekor, žaljenje ili kajanje; okrivljavanje drugog. Dvoagentivne kauzativne rečenice nevoljnih glagola izražavaju značenje izazivanja promene psiho-fizičke ili društvene aktivnosti i stanja. U sledećem odeljku biće prikazana značenja japanskih dvoagentivnih kauzativnih rečenica voljnih glagola i njihove realizacije u srpskom jeziku.

3. Realizacija značenja interpersonalne japanske kauzativne rečenice voljnih glagola u srpskom jeziku

U srpskom jeziku ne postoji jednoobrazni morfološki lik koji gradi kauzativ. Kauzativno značenje se izražava pre svega leksički, kauzativnim glagolima. Oni su sentencijalno prelazni, pa se kauzirana radnja iskazuje dopunskom izričnom rečenicom, u okviru koje se agens kao kauzirani javlja u ulozi subjekta. Dvoagentivna kauzativna rečenica daje mogućnost da se situacija iskaže i iz perspektive kauzatora i iz perspektive kauziranog. Postojanje kauzativnih glagola u srpskom, kao što su obligativni, permissivni i stimulatívni, omogućava da se i u srpski jezik prenese struktura sa kauzatorom na mestu subjekta. Ova tvrdnja se odnosi pre svega na prototipične dvoagentivne kauzativne rečenice koje izražavaju prisilu, dozvolu i zabranu.

U japanskoj kauzativnoj rečenici radnja kauzatora nije eksplicitno iskazana već je izražena apstraktnim pomoćnim glagolom *saseru*, dok se u srpskom jeziku priroda podstreka mora iskazati konkretnim kauzativnim glagolom kao što je *narediti* ili *dozvoliti*. Izbor glagola u srpskom jeziku uslovljen je tumačenjem značenja kauzativne japanske rečenice. U japanskoj kauzativnoj rečenici, najčešće nema eksplicitnog i utvrđenog signala koji upućuje na značenje prisile, molbe, uputstva i dr. Tumačenje značenja kauzativne rečenice oslanja se na razumevanje konteksta, konkretne situacije i događaja koji se opisuju, odnosa između kauziranog i kauzatora i dr. Japanska kauzativna rečenica je implikativna, tj. zahteva da se kao rezultirajuće stanje radnja osnovnog glagola ostvari, dok implikativnost nije nužna odlika svih kauzativnih glagola u srpskom. Batistić (1978: 78) deli glagole sa kauzativnim značenjem u srpskom na: implikativne (*naterati*, *prisiliti*, *primorati*); negativno implikativne (*sprečiti*); neimplikativne (*zapovediti*, *narediti*, *zabraniti*, *dozvoliti*, *navoroviti*,

zahtevati). Uzimajući u obzir i vidiska obeležja glagola, u neimplikativne svrstava još imperfektivne parove navedenih trenutnih glagola (*zapovediti* – *zapovedati* i dr.) kao i imperfektivne parove implikativnih glagola (*terati* i dr.). U japanskom jeziku, upotreba kauzativa implicira i modalno značenje. Ističući odgovornost drugog lica za vršenje radnje i stavljajući ga na mesto subjekta, vršilac radnje oseća da mora da izvrši radnju po volji drugoga. U srpskom jeziku, modalnost se iskazuje pomoćnim glagolima, kao što su *moći*, *smeti*, *morati*,³ kojim se iskazuje stav kauziranog prema radnji. Stoga, ukoliko je nužno naglasiti modalno značenje kauzativne rečenice, u prevodu se menja rečenična perspektiva i situacija se iskazuje modalnim glagolom sa tačke gledišta kauziranog.

3.1. Kauzativ prisile

Rečenice kauzativa prisile referišu o situacijama gde u odnosu kauzator–kauzirani postoje socijalne razlike. Kausator je nadređeni i ima mogućnost i pravo da nametne vršenje radnje kauziranom. Nametnutu radnju kauzirani često oseća i kao smetnju ili štetu. Modalno značenje je tipično za ovaj tip kauzativne rečenice.

とても難しい子だし、傷つきやすい子だし、無理に力ずくで何かをやらせようとしても無駄だと思いますね。(Murakami 1988b: 135)

Veoma je teško dete, ranjivo, i ako pokušavate da je na silu naterate da bilo šta uradi, neće vam uspeti. (Murakami 2013: 288)

U kauzativnoj rečenici najčešće nema eksplicitnog signala koji ukazuje na njeno konkretno značenje. Ipak, postoje izrazi kao što je *murini* (na silu) u gorenavedenoj rečenici ili *jiyuuni* (slobodno), i njihovo prisustvo omogućava preciznije tumačenje značenja rečenice. U prevodu kauzativa prisile pravi se izbor sa čije tačke gledišta će se saopštiti o događaju. Kada je to kauzatorova tačka gledišta, najčešće se prevodi kauzativnim glagolima prinude kao što su *primorati*, *tražiti*, *narediti*, *terati* i dr. u perifrastičnoj konstrukciji sa izričnom rečenicom čiji glagol izražava radnju kauziranog. Kauzativnost se može i kontekstualno realizovati upotrebom glagola *reći* kada se govori o slabijoj prisili. Slično je i sa glagolom *pozvati*. Glagol *dati* može da izražava i prisilu kada je kontekstualni okvir takav da se odnosi na zaduženje ili posao koji se nameće kauziranom. Kada se kauzirani tretira kao predmet radnje time što se u potpunosti zanemaruje njegova volja, kauzativ se u srpskom realizuje prelaznim glagolom kao što je u slučaju glagola *sesti* glagol *posaditi*. U ulozi kauziranog je najčešće dete, učenik i sl.

³ Vidi u: Zvekić-Dušanović 2010.

3.2. Kauzativ uputstva

U rečenice koje iskazuju uputstva, u širem smislu svrstavaju se i rečenice koje izražavaju molbu, instrukciju, davanje zadatka, nagovaranja drugog da izvrši radnju, preskripciju ili propisan način korišćenja i dr. Odlika ovog tipa rečenice je slabiji ili slab intenzitet prisile. Za razliku od kauzativa prisile, odnos podređeni–nadređeni nije značajna semantička odlika ove vrste kauzativa. Radnja kauziranog je samo podstaknuta od strane kauzatora, i njegova volja nije u potpunosti zanemarena.

内心では勿論弟子の僧が、自分を説伏せて、この法を試みさせるのを待っていたのである。(Akutagawa, Hana)

Naravno, u dubini duše je jedva čekao da učenik počne da ga nagovara da isproba metod. Mora da je i učeniku bila jasna Naiguova namera. (Akutagawa 2002: 8)

それ所か、あの娘へ悪く云ひ寄るものでもございましたら、反つて辻冠者ばらでも駆り集めて、暗打位は喰はせ兼ねない量見でございます。(Akutagawa, Rashomon)

Naprotiv, ako bi se neko i drznuo da priđe njegovoj kćeri, Jošihide ne bi prezao čak ni od toga da unajmi ulične bitange da ga napadnu u mraku. (Akutagawa 2011: 15)

Kauzativom uputstva se tipično iskazuju situacije u kojima je kazirani predstavnik neke delatnosti, zanata i sl. Kazirani je lice koje biva angažovano na vršenju zadatka jer mu je to hobi, dužnost ili posao kojim se i inače bavi. Kada se u prevodu događaj iskaže iz perspektive kauzatora, akcent se stavlja na konkretan oblik davanja uputstva, koji je u japanskoj rečenici sakriven u glagolu *saseru*, i konkretizuje se nekim od stimulativnih glagola kao što su *moliti*, *podstaći*, *ohrabriti*, *nagovoriti*, *unajmiti* i sl., sa imenicom kauziranog u ulozi direktnog objekta i dopunskom izričnom rečenicom kojom se kazuje kauzirana situacija. Na taj način izostaje implikativnost. Ukoliko se želi iskazati da je kazirani i izvršio traženu radnju, menja se perspektiva. Iskazana sa tačke gledišta kauziranog, rečenica se prevodi aktivom glagola koji izražava kauziranu radnju, a podstrek kauzatora iskazuje se deverbativnom imenicom u nekoj od predložko-padežnih konstrukcija kao što su *na molbu*, *na zahtev*, *prema uputstvu*, *na poziv* i dr. Kauzator se u tom slučaju iskazuje imenicom u genitivu ili u prisvojnom obliku. Slično kao kod kauzativa prisile, gde na implikativnost ukazuje izbor glagola sa višim stepenom značenja prisile, i u prevodu kauzativa uputstva može se uspostaviti gradacija u prisustvu značenja prisile u glagolu, iako je ono sadržano u nižem stepenu, kao na primer *zamoliti – reći – tražiti*.

3.3. Kauzativ koristi

Rečenice kauzativa koristi opisuju situacije koje se odnose na brigu o nemoćnom licu, deci, pružanje obrazovanja i sl. Karakteristične su rečenice koje u ulozi kauzatora imaju neživo, a to su mesta ili delatnosti koje se bave pružanjem usluga, u značenju personifikovanog agensa.

そして美味しい物を食べさせる店をさがしてまわる仕事の話をした。
(Murakami 1988a: 198)

Onda sam joj govorio o svom poslu traženja **mesta** koja nude dobru hranu. (Murakami 2013: 122)

彼女のイタリア語はずいぶん上達していたし、...、もしわたしだけで旅行していたらまず経験しなかったようなことをいろいろ経験させてくれた。(Murakami 2001: 144)

Njen italijanski je prilično napredovao, a bila je puna zdrave radoznalosti, pa sam **zahvaljujući njoj** i ja iskusila mnoge stvari koje sigurno ne bih da sam sama putovala. (Murakami 2004: 101)

Kauzativ u konstrukciji sa glagolom davanja ili primanja izražava činjenje usluge i osećanje zahvalnosti kauziranog kao primaoca usluge. U prevodu se najčešće iskazuju sa tačke gledišta kauzatora. Značenje činjenja koristi i usluge izražava se i u srpskom glagolom *dati* (dati da jede, dati na škole i sl.), zatim perifrastičnim konstrukcijama sa glagolima *olakšati*, *pomoći*, *nuditi*, zatim protopermisivnim glagolom *omogućiti* i sl. Kauzirani je najčešće u ulozi dopune datih glagola, iskazan imeničkom frazom u dativu u značenju primaoca koristi. Moguće je kauzativnu rečenicu prevesti aktivnim oblikom glagola sa kauziranim na mestu subjekta, dok se kauzatorovo dejstvo odnosno kauzirajuća situacija sa značenjem spoljašnjeg uzroka izražava uzročnom rečenicom, predložko-padežnim adverbijalom ili glagolskim prilogom „zahvaljujući + dativ”.

3.4. Kauzativ dozvole

Kod rečenica kauzativa dozvole kauzator je po pravilu nadređeno lice. Inicijator radnje je kauzirani, dok u odnosu na samu radnju kauzator predstavlja davaoca dozvole. U modalnom smislu kauzator je deontički izvor dozvole, onaj koji omogućava vršenje radnje.

そのかわり電話をかけさせて。(Murakami 1988: 394)

Zauzvrat, dozvolićete mi da telefoniram. (Murakami 2013: 187)

U prevodu na srpski značenja kauzativa dozvole iskazuju se najčešće glagolom *dozvoliti* ili *dopustiti*, kao reprezentom značenja spoljašnje

deontičke mogućnosti, bilo da je reč o pravoj dozvoli ili o učitivom obraćanju kada se traži reč. Rečenica se i u prevodu iskazuje iz perspektive kauzatora u ulozi davaoca dozvole, dok je kauzirani iskazan imenicom u dativu kao primalac dozvole. Kauzirana radnja izražava se dopunskom rečenicom.

3.5. Kauzativ puštanja

Kod kauzativa puštanja ili nemešanja, slično kauzativu dozvole, inicijator radnje je kauzirani. Za razliku od kauzativa dozvole, međutim, kauzirani samoinicijativno vrši radnju i ne tražeći dozvolu od kauzatora, dok je uloga kauzatora pasivna. Iako kauzator poseduje izvesnu moć da spreči kauziranog, on ga pušta da obavi radnju, jer se sam sa tim slaže ili pušta kauziranog protiv svoje volje, iako se sa tim ne slaže, jer nema drugog izbora.

それで彼の思う通りにさせて、私は手を引きました。(Soseki 1965: 474)
Povukao sam se, puštajući ga da uradi kako želi. (Soseki 2003: 184)

Po pravilu, ovaj tip kazativnosti prevodi se glagolom *pustiti*. Kauzirani je iskazan imeničkom frazom u funkciji direktnog objekta glagola *pustiti*, a radnja kauziranog je iskazana izričnom dopunskom rečenicom *da* + prezent. Upotreba glagola *prepustiti* ukazuje na značenja kauzativa kao što su nemešanje, nemanje drugog izbora ili puštanje protiv svoje volje. Volja kauziranog može biti i eksplicitno iskazana izrazima kao što su *omou toori ni* (onako kako želi), *jishin* (sam) i sl.

3.6. Kauzativ kontrapermisivnosti

Glavna morfološka odlika kauzativa kontrapermisivnosti jeste da je glagol u odričnom obliku, *sasenai*. Opšte značenje kontrapermisivnosti realizuje se kao neko od sledećih značenja: zabrana, suzbijanje, sprečavanje, odvrćanje ili nepuštanje. Slično kao kod kauzativa puštanja, inicijator radnje je kauzirani, ali kauzator svesno i voljno onemogućava izvršenje radnje.

淋しいからもつといてくれというのが重なる理由であったが、母や私が、食べただけ物を食べさせないという不平を訴えるのも、その目的の一つであったらしい。(Soseki 1965: 429)

Glavni razlog tome je bila očeva usamljenost, ali, po mom uverenju, i želja da se nekome požali na majku i mene koji mu nismo dozvoljavali da jede koliko je hteo. (Soseki 2003: 121)

旅人に足を留めさせまいとして、行き暮れたものを路頭に迷わせるような掟を、国守はなぜ定めたものか。(Ogai, Sanshou)

Zašto li je gospodar izdao naredbu da se putnici koje mrak uhvati na putu ne smeju primiti na prenoćište? (Ogai 2012: 48)

Posebna značenja kontrapermisivnosti u japanskim kauzativnim rečenicama u prevodu na srpski najčešće se realizuju perifrastičnom konstrukcijom sa glagolom *dozvoliti* u odričnom obliku kada se situacija iskazuje sa tačke gledišta kauzatora. Ukoliko se situacija iskaže iz perspektive kauziranog, prevodi se perifrastičnom konstrukcijom sa modalnim glagolom *smeti* u odričnom obliku ili budućim vremenom glagola kojim se iskazuje radnja kauziranog. Buduće vreme, međutim, ne referiše o budućoj radnji, već je upotrebljeno u modalnom značenju da izrazi stav govornika prema tome da li će se radnja izvršiti.

3.7. Kauzativ samoprekora

Kauzativ samoprekora, žaljenja ili kajanja izražava osećaj odgovornosti kauzatora za događaj. Rečenica je u prvom licu jednine. Govornik-kauzator oseća žaljenje, kajanje ili krivicu zbog toga što je izazvao događaj ili zbog toga što nije sprečio da se događaj realizuje. Često je radnja izvršena bez njegovog učešća i kontrole, zbog čega je osećaj odgovornosti govornika samo subjektivan. S obzirom na datu semantičku pozadinu obavezno je i značenje modalnosti.

うぬまで死なせてなるものか (Ogai, Sanshou)

Mišliš da ću dozvoliti da mi umre još jedna? (Ogai 2012: 53)

Glagol *dozvoliti* u prevodu ne izražava davanje dozvole već preuzimanje odgovornosti i samoprekor govornika. To osećanje je dodatno naglašeno upotrebom lične zamenice u dativu (tzv. dativ štete ili *dativ incommodi*⁴), čime se na govornika ukazuje i kao na doživljavača.

3.7. Kauzativ okrivljavanja drugog

Slično kauzativu samoprekora, i kauzativ okrivljavanja drugog izražava subjektivni doživljaj govornika o odgovornosti kauzatora za događaj. Kauzator je drugo ili treće lice, a kauzirani je najčešće govornik. I ovde je prisutno značenje modalnosti.

⁴ Termin je prema: Smiljka Stojanović, *Binarne relacije posesije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*, Beograd, Filološki fakultet, 1996.

僕にあんな役をやらせるのはひどい。(Murakami 1988a: 240)

Neoprostivo je to što su mi dodelili onakvu užasnu ulogu. (Murakami 2013: 148)

Rečenica se prevodi sa tačke gledišta kauzatora, a prebacivanje krivice se može i leksički izraziti, kao što je u datom primeru učinjeno upotrebom prideva *hidoi* (užasan; neoprostiv). Kauzativ prebacivanja krivice može se u prevodu izraziti i iz perspektive kauziranog, uz upotrebu modalnog glagola *morati*.

4. Zaključak

Najveća razlika između japanskog i srpskog u pogledu iskazivanja kauzativnosti je u sredstavima formalizacije kauzativa. Najčešći oblik formalizacije kauzativnog značenja u srpskom je leksički, kauzativnim glagolom, dok se u japanskom kauzativ izražava jednoobraznom strukturom, pomoćnim glagolom *saseru*. Osim toga, ovim jedinstvenim apstraktnim oblikom japanska kauzativna rečenica izražava širok dijapazon značenja, krijući u sebi oblik podstreka ili podsticaja. Nasuprot tome, u srpskom je nužno iskazati konkretno značenje podstreka i vrste kauzativnog odnosa među učesnicima. Zbog ove razlike, japanska kauzativna rečenica predstavlja problem u učenju i prevođenju.

Da bi se pravilno tumačilo značenje kauzativne konstrukcije, potrebno je razumeti kontekst i odnos između učesnika kauzativne situacije. S obzirom da prototipična kauzativna rečenica izražava odnos podređeni – nadređeni, prirodna je veza kauzativa i modalnosti.

Srodnost postoji u semantičkoj vrednosti prototipičnih rečenica u oba jezika. Prototipična rečenica u japanskom jeziku je dvoagentivna kauzativna rečenica sa voljnim glagolima a u srpskom je to kauzativna rečenica manipulativnog tipa⁵. Prototipična značenja u oba jezika su prisila ili obligatnost, dozvola ili protopermisivnost i zabrana ili kontrapermisivnost. U oba jezika izražava se interpersonalna dvoagentivna situacija, a između učesnika postoji razlika u socijalnom statusu. Postojanje odgovarajućih kauzativnih glagola u srpskom omogućava da se situacija izrazi sa aspekta kauzatora kao u japanskoj rečenici. Osim kauzativnih glagola sa uopštenim značenjem, u prevodu na srpski se biraju i drugi kauzativni glagoli u skladu sa semantičkim okvirom situacije. Kauzativnost u oba jezika je u vezi i sa prelaznošću. Kauzativni glagol se prevodi prelaznim glagolom kada se kauzirani tretira kao predmet radnje time što se u potpunosti zanemaruje njegova volja.

⁵ Vidi u: Alanović 2011; Batistić 1978.

Uočeni su i slučajevi promjenjene perspektive u srpskom u odnosu na japansku kauzativnu rečenicu, kada se rečenica realizuje sa kauziranom na mestu subjekta. Kao opšte pravilo, perspektiva se u prevodu menja kada je naglašeno značenje modalnosti i kada treba naglasiti implikativnost radnje. Dok su ova značenja u japanskom jeziku integrisana u značenje kauzativnog glagola, u srpskom jeziku ona se mogu izraziti samo ukoliko se rečenica iskaže iz perspektive kauziranog. Značenje modalnosti naročito je istaknuto kod kauzativa prisile ili zabrane. Značenje implikativnosti je u srpskom uslovljeno leksičkim značenjem glagola i njegovim vidskim obeležjem. O značenju prisile i implikativnosti radnje zaključuje se na osnovu toga što je kauzator autoritet. Iskazana iz ugla kauziranog, međutim, rečenica potvrđuje implikativnost radnje, ali često izostane značenje kauzativnosti. Modalno značenje se u srpskom iskazuje konstrukcijom sa modalnim glagolom.

Literatura

- Alanović, Milivoj. 2011. *Kauzativnost – manipulativnost: od koncepta ka formi*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu.
- Batistić, Tatjana. 1978. O nekim aspektima analize kauzativnih glagola. *Južnoslovenski filolog* XXXIV. Beograd, 59–86.
- Hayatsu, Emiko. 1991. Shoyuusha shugo no shieki ni tsuite. *Nihongo gakka nenpou* 13. Tokyo: Toukyogaikokugo daigaku, 1–26.
- Hayatsu, Emiko. 2004. Shieki hyougen. *Asakuranihongo kouza 6: Bumpou II* (uredio Keisuke Onoe). Tokyo: Asakurashoten, 128–150.
- Iori, Isao i dr. 2002. *Chuu, joukyuu wo oshieru hito no tame no nihongobumpou handobukku*. Tokyo: 3A.
- Kuroda, S.Y. 1965. *Generative Grammatical Studies in the Japanese Languages*, Ph.D. Dissertation. MIT.
- Morita, Yoshiyuki. 1971. Ukemi-shieki no iikata, *Kouza Nihongo kyouiku* 9. Tokyo: Waseda Daigaku Gogaku Kenkyuujou, 18–42.
- Nitta, Yoshio. 1991. Voisuteki hyougen to jikoseigyousei. *Nihongo no voisu to tahousei* (uredio Nitta Yoshio). Tokyo: Kuroshio shuppan, 31–57.
- Okutsu, Keiichiro. 1983. Naze ukemi ka? – „shiten” kara no keesu sutadi. *Gen-gogaku*. Tokyo Gaikokugo Daigaku, 65–80.
- Satou, Satomi. 1986. Shieki kouzou no bun, *Kotobano kagaku* 1. Tokyo: Gengogaku kenkyuukai, 89–179.
- Satou, Satomi. 1990. Shiekikouzou no bun (2): gen'in kankei wo hyougen suru baai. *Kotobano kagaku* 1). Tokyo: Gengogaku kenkyuukai, 103–157.
- Shibatani, Masayoshi. 1973. Semantics of Japanese Causitvization. *Foundations of Languages* 9.
- Shokyuu nihongo*. 1998. Tokyo: Bonjinsha. Tokyo Gaikokugo Daigaku Ryugakuse Nihongo Kyoiku Senta (1. izd. 1990).

- Stojanović, Smiljka. 1996. *Binarne relacije posesije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Stevanović, Mihailo. 1974. *Savremeni srpskohrvatski jezik: (gramatički sistemi i književnojezička norma), II Sintaksa*. Beograd: Naučno delo.
- Sunagawa, Yuriko i dr. 1998. *Kyoushi to gakushuusha no tame no nihongo bunkei jiten*. Tokyo: Kuroshio shuppan.
- Suzuki, Shigeyuki. 1972. *Nihongobunpou – keitairon*, Kyouiku bunko 3. Tokyo: Mugishobou.
- Takahashi, Tarou i dr. 2005. *Nihongo no bumpou*. Tokyo: Hitsuji shobou.
- Teramura, Hideo. 1982. *Nihongo no shintakusu to imi I*, Tokyo: Kuroshio shuppan.
- Zvekić-Dušanović, Dušanka. 2010. O predikatima tipa *treba hteti, treba smeti...* *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, vol. 53, br. 1. 145–162.

Građa

- Akutagava, Rjunosuke. 2002. *Nos* (prevela s japanskog Danijela Vasić). Beograd: Rad.
- Akutagava, Rjunosuke. 2004. *Beli* (preveli s japanskog Danijela Vasić, Hiroši Jamasaki Vukelić). Sombor: Publikum.
- Akutagava, Rjunosuke. 2008a. *Biseijeva vernost* (preveli s japanskog Danijela Vasić, Hiroši Jamasaki Vukelić). Sombor: Publikum.
- Akutagava, Rjunosuke. 2008b. *Rašomon i druge priče* (preveli s japanskog Danijela Vasić i Dalibor Kličković). Beograd: Rad.
- Akutagava, Rjunosuke. 2011. *Pakao i druge priče* (preveli s japanskog Danijela Vasić i Dalibor Kličković; redakcija prevoda Hiroši Jamasaki Vukelić). Beograd: Tanesi.
- Murakami, Haruki. 1988a. *Dansu Dansu Dansu I*. Tokio: Koudansha, 2001 (1. izd. 1988).
- Murakami, Haruki. 1988b. *Dansu Dansu Dansu II*. Tokio: Koudansha, 2001 (1. izd. 1988).
- Murakami, Haruki. 2001. *Supuutonikuno koibito*. Tokio: Koudansha.
- Murakami, Haruki. 2004. *Sputnik ljubav* (prevela s japanskog Divna Tomić). Beograd: Geopoetika.
- Murakami, Haruki. 2013. *Igraj igray igray* (prevela s japanskog Divna Tomić), 3. izd. Beograd: Geopoetika.
- Ogai, Mori. 2012. *Gazda Sanšo* (prevela s japanskog Danijela Vasić). *Letopis Matice srpske*, god. 48, knj. 115, sv. 1. Novi Sad: Matica srpska.
- Ogai, Mori. 2013. *Takasebune* (prevela s japanskog Danijela Vasić). *Srpski književni list*, br. 3/108, januar i februar. 22–23.
- Ogai, Mori. 2014. *Divlja guska* (prevod s japanskog i pogovor Danijela Vasić; redaktor prevoda Hiroši Jamasaki Vukelić). Beograd: Tanesi.
- Soseki, Natsume. 1965. *Kokoro, Nihonno bungaku* 13. Tokio: Chukoronsha.

Soseki, Natsume. 2003. *Duša* (prevela s japanskog Snežana Janković). Sombor: Publikum.

URL izvori

- Akutagawa, Ryunosuke. *Rashomon* [Online]. Available: http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/128_15261.html [24.07.2014. Datum poslednjeg pristupa]
- Akutagawa, Ryunosuke. *Hana* [Online]. Available: http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/42_15228.html [24.07.2014. Datum poslednjeg pristupa]
- Akutagawa, Ryunosuke. *Shiro* [Online]. Available: http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/files/149_15204.html [24.07.2014. Datum poslednjeg pristupa]
- Ogai, Mori. *Sanshou Dayuu* [Online]. Available: http://www.aozora.gr.jp/cards/000129/files/689_23257.html [24.07.2014. Datum poslednjeg pristupa]

REALIZATIONS OF JAPANESE CAUSATIVE SENTENCES IN SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper discusses the meanings of Japanese causative sentences, their interpretation and the means of their realization in serbian language. The basic meaning of causative is that someone or something causes an act of another person or thing. In Japanese, the meaning of causative is clearly established in the morphological structure: the distinction between causative and non-causative use of a verb is systematically made by affixes of the auxiliary verb, *saseru*. In Serbian, the similar relationship can be observed in some transitive – intransitive verb pairs. Causative in Japanese expresses interpersonal, intrapersonal and extrapersonal situations. In this paper, we put a special emphasis on prototypical, interpersonal causative sentence. The meaning of causative are diverse, but the meanings of coercion and permission are emphasized as general. A causer does something which enables (permission; coercion) or disables (prohibition) a causee to perform an act. In Japanese causative sentence, the act of a causer is included in the abstract auxiliary verb *saseru* and is not explicitly defined, while in Serbian, the nature of stimulus must be expressed by concrete causative verb, such as *narediti* (to order) ili *dozvoliti* (to permit), which makes the main difference between the two languages. Unequal use of certain grammatical structures makes problem in translation. Through the analysis of the translation, I tried to find those syntactic

units in Serbian language, which, though different in form, express the same semantic content. The aim of this research is to introduce the various meanings of Japanese causative sentences and to discover systematic relationships that allow the establishment of equivalence in translation of Japanese causative sentences in Serbian. Since the causative in Japanese is a social and psychological phenomenon as well, we took the wider social context in consideration. The corpus consists of modern literary works in Japanese written from the early 20th century to the present day and of their translations into Serbian.